

2875

ՀԱՅՈՒԹԻՒՆ

Գրադարան «Հիստորի»-ի № 11.

Վ. ԽՈՒԷՆԻ

ՍՈՑԻԱԼԻԶՄ

ԵՒ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

IMH9

Խ-82

Թիֆլիս

Գրադարան «Հիստորի»

1918

13.05.2013

2875
0670

3351743
4-83 4-82

ՍՈՅԻԱԼԻԶՄ

ԵՒ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Բանուր. Միշագգ. Ընկերու-
թիւնը յայտարարում է, որ նրան
յարող բոլոր միութիւններն ու
առանձին անհատները իբրեւ էիմք
իրենց վերաբերմունքի ղեկի ըս-
լով մարդիկ՝ անկախ սրանց ցե-
ղից, կրօնից և ազգութիւնից՝ ըն-
դունում են ճշմարտու-
թիւնը, արդարութիւնը և
բարոյականութիւնը —
չպէտք է լինին պարտաւա-
նութիւններ առանց ի-
րաւունքների և իրա-
ւունքների՝ առանց պար-
տականութիւնների:

Առաջին Խաւերնացիոնալի կոչը:

I

1930-9448
1964 P.

Սոցիալիզմ և հումանիզմ

Սոցիալիստական սկզբունքների ու
իդէալների և բարոյական արժէքների
ամենաթեթեւ քննութիւնն անգամ ցոյց

1285-93 +

801
1742
2001

կտայ, որ սոցիալիզմի և հումանիզմի, աշխատուոր դասակարգի սոցիալական իդէալի և ընդհանուր մարդկային բարոյականութեան մէջ ոչ մի ներհակութիւն չկայ: Ընդհակառակը, սոցիալիզմը ձգտում է իրականացնել ընդհանուր մարդկային բարոյական իդէալները, որ մինչև հիմա վերացական ու անգործնական են մնացել: Սոցիալիզմը փորձնական բարոյականութիւն կամ գործնական եւ իրական հումանիզմ է: Դա աշխատում է կիանքի սոցիալ-տնտեսական պայմանները փոխելով հնարաւոր դարձնել բարոյականութիւնը:

Սոցիալիզմի որոշ դասակարգի վրայ, յենւելն ու նրա շահերով առաջնորդւելը համարում են ապացոյց նրա ոչ հանրամարդկային բնաւորութեան ու ձգտումների: Բայց չկայ աւելի անհիմն մի առարկութիւն, քան նեղ դասակարգայնութեան ու ետականութեան այդ մեղքը, որի մէջ ուղւում են մեղադրել սոցիալիզմին: Բանւորական նեղ դասակարգային ետականութեան ու բա-

րոյականի տիրապետութեան մեղադրանքը բարոյագիտութեան մէջ նոյնքան է հիմնաւոր ու բնական՝ որքան բանւորական տեական գերիշխանութեան գրոյարտութիւնը քաղաքականութեան մէջ: Երկուսն էլ արդիւնք են սոցիալիզմի հիմնական հանրամարդկային սկզբունքների ու նրա էութեան կամ կատարեալ անգիտութեան կամ գիտակցական ու գիտաւորեալ անգիտացման:

Սոցիալիզմը առաջ զարով ու զարգանալով մի դասակարգային հասարակութեան մէջ, իր ամբողջ էութեամբ հակադրւելով դրան և կամենալով վերացնել դասակարգային հակադրութիւնները ու մի ամբողջական—դասակարգազուրկ հասարակութիւն ստեղծել՝ կամայ-ականայ, իրերի երկաթէ տրամաբանութեամբ և իր գոյութեան իրաւունքի ու իմաստի վճռական հրամայականով ինքն եւ դասակարգային գործելակերպ է ընդունում, յենւում է որոշ դասակարգի վրայ և առաջնորդ

ևում նրա շահերով, Բայց նրա ձեռ-
տուհիները հանձնարողային միտումներ
և ուղղութիւն ունին: Նա դասակար-
գային է իր դործեղակերպով ներկայ
դասակարգային հասարակութեան մէջ,
բայց ոչ իր վերջին նպատակներով:
Նրա դասակարգային տես- կէտը պայ-
քարի տեսակէտ է և ոչ սկզբունքային:
Սկզբունքով ու վերջական նպատակ-
ներով սոցիալիզմը հանրամարդկա-
յին է:

Սոցիալիզմը՝ զինւած մարդկութեան
ու պատմութեան ձեռք բերած իմաս-
տութեամբ, մարդկային ոգու մարմնա-
ցում Ֆաուստի պէս երկար որոնում-
ներէից ու մոլորումներից յետոյ եկել է
այն անշեղ եզրակացութեան, որ եր-
բէք եզակիօրէն, անհասպախ չի կա-
րելի հասնել երջանկութեան—ճշգրիտ
կենցաղավարութեան ու աշխարհիմա-
ցութեան: Դրան կարելի է հասնել
միայն համայնօրէն, այն էլ ոչ թէ վե-
րից, բարձր դասերից կամ զուտ կրօ-
նա-բարոյական քարոզներով և զուտ

փիլիսոփայական որոնումներով, այլ
միայն և միայն վարից, ժողովուրդից,
ընկերային-տնտեսական աշխատանքով
—«ազատ հողի վրայ, ազատ ժողովրդի
հետ» (Գէօթէ):

Նւ Սոցիալիզմը իր հանրամարդկա-
յին իդէալներին հասնելու համար ըս-
կում է ժողովրդից, ճնշւած ու հա-
րստահարւած դասից: Անխուսափե-
լիօրէն դասակարգային հողի վրայ
կանգնելով՝ նա դաստիարակում է տ-
պադասակարգային ոգով, ընդհանուր
մարդկային բարոյականութեան սկզբ-
բունքներով: Սոցիալիզմը կարող է
հպարտութեամբ կրկնել Կանտի խօսքը,
թէ «իւ բոլոր գործողութիւնների մէջ
մարդկութիւնն իր համար սուրբ» է մը-
նում:

Արդէն Ֆր. Լասալը նկատել է, որ
բանուորութեան դասակարգային տես-
կէքը հանրամարդկային տեսակէտ է, որ
բանուոր դասակարգն իր էութեամբն
արդէն ամբողջ մարդկութեան իդէալ-
ների կրողն է հանդիսանում:—«Նրա

գործն իբօք ամբողջ մարդկութեան
գործն է, նրա ազատագրութիւնն ամ-
բողջ մարդկութեան ազատագրութիւնն
է, նրա տիրապետութիւնը — բոլորի
տիրապետութիւնը: Հետեւեալը բանւոր
դասակարգի դադափարը հասարակու-
թեան տիրող սկզբունք յայտարարելը
հասարակութեան թշնամանքի և դա-
սակարգային բաժանման կոչ չէ, այլ
հաշտութեան և սիրոյ կոչ, որ մի ան-
գամ հնչելով ժողովուրդի սրտից, յա-
ւերժօրէն նրա իսկական նշանաբանը
կմնայ»: Իսկ Մարքս-էնգ'լսեան «Մա-
նիֆեստը» յայտարարում էր, որ «շա-
հագործւող և ճնշող դասակարգը (սլո-
ւետաբխատը) չի կարող այլևս ազա-
տագրել շահագործող և ճնշող դասա-
կարգից (բուրժուազիայից) առանց
միաժամանակ եւ քնդմիջ ազատելու
ամբողջ մարդկութիւնը շահագործումից,
ճնշումից և դասակարգային կռիւնե-
րից»: Նոյնը հաստատում է և Կառլց-
կու «Էրֆուրտի ծրագիրը».— «Սոցիա-
լական յեղափոխութիւնը նշանակում է

ոչ միայն պրոլետարիատի, այլ և
ամբողջ մարդկութեան ազատագրու-
թիւնը»:

Աշխատաւոր դասակարգի դերի, նրա
և մարդկութեան ճակատագրերի այդ
սերտ շաղկապման և փոխադարձ պայ-
մանաւորման գիտակցութիւնը բարձ-
րացնում է նրան դասակարգային նեղ
շրջանակից: Իր պատմական առաջե-
լուծեան վեհ գիտակցութիւնը յրա
բարոյական գիտակցութեան հիմնա-
քարն է: Դասակարգային ու հանրա-
մարդկային այդ առնչութեան, պատ-
մութեան օրէնքներով անբաժանելիու-
թեան համոզումը ձուլում են երկու
դատերը: Աշխատաւորը կռւում է. ապ-
րում է ոչ նեղ անհատական և ոչ էլ
դասակարգային շահերի համար, այլ
ընդհանուր մարդկութեան բարօրու-
թեան յոյսով: Նրա ցնցեսական շահը
նաեւ «զազափառի շահ» է: Աշխա-
տաւորական դասակարգային եսականու-
թիւնն իսկապէս դիմակաւորւած հան-
րամարդկային այլասիրութիւն է: Աշ-

խառաւորը այլասէր է դառնում իր անհասակամն ընդհանուրի մեջ որոնելով: Նա որդեգրում է մարդկութեան աւետարանն իր դասակարգաւ ին կացութեան անմիջական թելադրեալներէից, իր գոյութեան ինքնապահպանման և ինքնազարգացման հրամայականներով, մի հաստատուն, գործի հետ ձուլած իրապատէս զաղափարականութեամբ: Եւ բնականաբար ներկայումս գոյութիւն ունեցող դասակարգերից աշխատաւորութիւնն է սոցիալիզմի—որչ մարդկութեան ազատագրութեան ու եղբայրութեան դրօշի կրողը:

II

Միջին դասի բաղոյականութիւնը

Միջին դասը կառչած իր մանր սեփականտիրութեան և ճղճիմ գո ութեանն՝ ինքն էլ է մանրացել, հոգեպէս և մտաւորապէս տափակել, բթացել: Մանրացել են նրա ձգտումներն ու «իդէալները»: Ասորեայ կեանքի

մանրութեան մէջ այդ դասը կորցրել է ամեն մի բարձր հեռապատկեր, լայն հորիզոններ, նոր աշխարհի—նոր կեանքի յոյսը: Իր խղճուկ տնտեսութեան մէջ մանր բուրժուազիան ստեղծել է «փոքրիկ մարդու» իդէալը, որը կտրել է ամեն մի բարոյական-զաղափարական կապ բոլոր դասակարգերի հետ—վերի՝ թէ վարի, հայրենի՝ թէ օտար: Վարից, բանւորութիւնից նա յետ է քաշուում մի բթամիտ երկիւղով, իր թշառ տնտեսութիւնը, մանր սեփականութիւնը կորցնելու անմիտ սարսափից: Իսկ իր տնտեսական մանրութեան ու զաղափարական քարացման մէջ կորցրել է դէպի վեր բարձրանալու ընդունակութիւնն ու պահանջը: Եւ իր անշարժութեան փոքրութեան, աւելին լինելու անկարողութեան գիտակցութեան մէջ՝ միջին դասն ամենապահպանողական, ամենաաւանդապահ, հնապաշտ և անշարժ զանգւածն է, որ տէրերի և իշխողների առաջ լեցւում է տնճարակ թոյլի անառնական երկիւ-

զածաւթեամբ ու ոչխարային ստրկամտութեամբ: Եւ նա երջանիկ է այդ ոգեգութիւն, մարդկային արժանաւորութիւնը ձգող, ստորացնող կոյր պաշտամունքի մէջ: Այդ տիրապաշտ, ըստըրկամիտ դասակարգն իրեն երջանիկ է զգում տէրերի կեկեղեցու և արքայական պալատի հովանու տակ: Կորցրած ապագայի յոյսը, ներկայի սեւը նա ապրում է միայն վերացական հաւատով և անցեալով: Եւ կրօնամիջնագրեան ասպետական հէքեթներին ու պալատական պարահանդէսներին շրջանը նրա երազներին ու իդէալներին միակ աշխարհն է:

Միջին դասը — բառի առաւելապէս եւրոպական իմաստով — գաղափարական տեսակէտից մտքով, հոգով և բարոյապէս կաթաձահար մարդկութիւնն է: Նրա իդէալն իրօք որ «փոքրիկ մարդն» է մանր իր տնտեսութեամբ, մանր իր երազներով ու իդէալներով: Իսկ Նիցշէեան «անյուսօրէն անձ» միջակն է...

III

Բուրժուազիայի բարոյականութիւնը

Ոչ նւազ րացոսական գաղափարագութիւն են և ներկայի մէջ ապրող բարձր գոսակարգերը, առանձնապէս բուրժուազիան: Սրանք «յո սի» և «սիրոյ» հետ կորցրել են նաև միջին դասի հոգեբարոյական կեանքի միակ սիւնը «հաւատը»: Բուրժուազիան կտրել է բարոյապէս նաև քրիստոնէութիւնից, իր իդէալների միակ աղբիւրից: Նա վաղուց երես է դարձրել, իր գոսակարգային շահերով [եւ ոգիւ է նաև «լուսաւորութեան շրջանի» գաւազ ֆիւլանտրոպիզմը մարդասիրութիւնը, դէն է ձգել, ոտնահարել է ազնւականութեան սկզբունքները — «մարդու և քաղաքացու իրաւունքները»: Քրիստոնէական բարոյականութիւնը կարող էր և բաւարարում էր հոգատէր, աւատական ազնւականութեանը: Բայց նա անկարող է այսօր բաւարարել, իրեն բարոյական ու գաղափարական ուղ-

մամթիւրք. ծառայել մինչ իր սեղանս
ատամներն սպառազէն ու մարտական
— բարձրագուրկ բուրժուազիային: Իր
կապիտալիստական յօշոտող ախոր-
ժակներով նա ծարաւի է նոր առետրա-
կան շուկաների և հում նիւթ մատա-
կարարող երկիրներին, նոր կեանքի, ի
նոր աշխարհաւեր պատերազմներին:
Առաւելապէս կապիտալիզմի զարգաց-
ման նորագոյն շրջանը իր տնտեսա-
կան աշխարհակալութեամբ իմպերիա-
լիզմ՝ յարատեօրէն ներքին արդիւնա-
բերական գործարանային «պատերազ-
մի» մէջ է պահում իր երկրի ժողո-
վրդին և համաշխարհային կուր մշտա-
կան սարսափի տակ — ողջ մարդկութիւն-
ներ: Եւ բնական է, որ այս քնդանօրա-
յին քիստոնեութիւնը ոչինչ ընդհանուր
բան չունենար բուն քրիստոնէութեան
հետ: Ոչ միզասակարգի մօտ բարոյակա-
նութեան տեսականն ու գործնականն
այնպէս ներհակօրէն չեն հակադրում
իրար, որպէս ներկայ բուրժուազիա ի
մօտ: Սա կոյրցիկ է իր ողջ գաղափա-

բային հիմքերը: Սա ամենազաղափա-
րադուրկ և բարոյադուրկ դասակարգն
է: Եւ որքան զօրեղանում է նրա ար-
տաքին իշխանութիւնը, քաղաքական
ու տնտեսական ուժի ծաւալումը, այն-
քան էլ արագ է ընթանում նրա ներ-
քին սնանկացումը: Սրա պատճառը
բացարձակ բեմաւորեան սկզբունքն է:

Իր դասակարգային նեղ շահերով
բուրժուազիան անհաշտօրէն հակա-
դրում է ոչ միայն աշխատաւոր, այլ
և միջին դասին, ոչ միայն մանր, այլ
և խոշոր զրամագլխին — թէ իր հայ-
րենի երկրում և թէ դրսում՝ օտար
աղգերի աշխատաւորութեան ու բուր-
ժուազիա ի դէմ: Որովհետեւ կապի-
տալն ապրում է ոչ միայն յաւելեալ
արժէքով, իր երկրի բանւորութեան
արիւն-քրտի քով, այլ և իրենց փոքր,
մրցելու անկարող տնտեսութիւնների
կլանումով՝ մեծ զրամագլխի գոյու-
թեան ավճառեան հրամայականներով,
ուստի և նա ոչ ծրկնք, իրաւունք ու
բարոյականութիւն չէ ճանաչում, բայց

եթէ փողի, ուժի իրաւունքը: Կապի-
տալի վճռական բարոյական հրամայա-
կանն ասում է. — պէտք է կլանես, որ-
պէսզի չը կլանես: Իր նաճողական
ախորժակներով բուրժուական միշտ
էլ պատրաստ է օշոտելու նաև, այ-
լապէս իրեն շահակից ու «եղբայրա-
կից», այլազգի դրամագլուխը: Ուս-
տի և նա իր գասակարգային շա-
հերով միշտ էլ թշնարար է հարկա-
դրում թէ ներսի և թէ դրսի — թէ
աշխատաւոր և թէ տիրող գասակար-
գերին: Այս մշտապէս բացարձակ և
անպայման թշնամական յարձակողա-
կան դիրքի ու գոյութեան պայման
ների մէջ, նա կորցրել է համեմաշ-
խութեան, խաղող համակիցութեան
ամեն մի զգացում: Նա չունի դրա
համար ոչ իրական և ոչ էլ գաղափա-
րական հիմք կամ շահ: Մարտական և
աշխարհակալ կապիտալիզմը կտրել է
ներքին կապերը բոլոր գասակարգերի
և ազգերի հետ: Նրան չեն միացնում և

գաղափարապէս ոգեւորում նաև իր
համագասակարգային շահերը:

«Իրամատէրերի միութիւնը» լոկ մի
զինակցութիւն է ընդհանուր թշնամու
հանդէպ, ընդհանուր քաղաքական և
տնտեսական գերիշխանութիւնը պահ-
պանելու, լոկ անհատական գասակար-
գային-եասական ջանքերի մի ակամայ
միութիւն: Ներքուստ ամեն մի դրա-
մատէր ատամներ է կրճատցնում միւ-
սի վրայ և պատրաստ է անհատօրէն
միշտ նրան կլանելու ու ցնծում է
միւսի անկումով: Իրամատէր գասա-
կարգի շահերի միութիւնը զուրկ է
որևէ բարոյական - գաղափարական
պարունակութիւնից. որովհետև գա-
միութիւն է լոկ «թշնամու» դէմ և ոչ
ներքին պահանջների և գոյութեան
հիմունքների միութիւն: Բուրժուա-
ներն իրենց գոյութիւնը պահպանում
են նաև իրար արիւն ծծելով, իրար
կլանելով: Փոխադարձ գայլօրեան բա-
րոյակնութիւնն է դա: Հաւատ, յոս,
սէք — ամեն ինչ նա դրել է թնդանօթի

178

2001

1285-93

վրայ: Փոխադարձ յօշոտման քաղաքականութիւնն է նրա կրօնը, «ապրանքներն» ու փողը նրա կուռքերը, «Ֆետիշները», նրա հոգեկան-կրօնական աշխարհը*): 'Իրամատիրական «իշխելու կամքով» և իր զօրութեամբ արքշիռ «շիկահեր զազանի» տարամերժ և ընկերամերժ անհատապաշտութիւնն է դա, որ իրական «ամորալիզմի» — անբարոյականութեան մէջ իր անկման վերջին աստիճանին՝ բացարձակ մարդակերութեան է հասել:

Այդպիսով բուրժուազիան ևս թափուր զաղափարական ձգտումներից, անանկացած բարոյապէս, «ազատականութեան» — լիբերալիզմի սրբազան աւանդներից էլ կտուած: Բուրժուազիան ևս նեղ դասակարգային շահերի երկրպագու, դասակարգային — անհատական լպիրշ բարոյականութեան պաշտպան, ինչ որ էին իրենց առաջ

*) Ա.ս մտքով է Մարքսն իր «Կա-
տիստալի» մէջ խօսում «ապրանքների
Ֆետիշական բնաւորութեան» մասին:

տիրող դասակարգերը, — ազնւականու-
թիւնն ու հոգեւորականութիւնը

IV

Աւխասաւուր ժողովրդի սոցիալիսական
բարոյականութիւնը.

Այդ բոլոր դասակարգերն էլ, բացի
աշխատաւորութիւնից, կորցրել են ամ-
բողջի, իրենց հաւաքական խմբակցու-
թեան հետ ունեցած միութեան հասա-
րակական-բարոյական զգացումը: Դը-
րանցից և ոչ մէկին չի հետաքրքրում
հաւաքական միութեան, ընդհանրու-
թեան կամ գաղափարի շահը: Նրանք
միշտ էլ իրենց անհատական, եզակի
նիւթական շահն ունեն ի նկատի. ուս-
տի և չեն կարող տօգորելլ բոլորի
ինքնապահպանումը և զարգացումը
հնարաւորող կարգերի իդէալով. որով-
հետև բոլորի շահերն էլ փոխադարձ
հակադրւում և բացասում են իրար:
Աստեղից և դրանց գաղափարադրկու-
թիւնը: Չկայ շահերի սերտ միութիւն,
ներգաշնակութիւն՝ չկան և գաղափա-

բուկան ու հոգեկան յարաբերութիւններ, բնութանուր իդէալներ: Սրովհետեւ իդէալները ոչ այլ ինչ են, բայց եթէ որոշ հաւաքական խմբակցութեան, դասակարգի թէ հասարակութեան ցանկութիւնների ու յոսերի բնդհանրացումը, գաղափարային վերացումը (արտորակցիան):

Միջին դասի կեանքի բարոյական սկզբունքն է ամեն ինչով դո՛ւ, ամեն ինչ հանդուրժող, կրող, չարին չը հակառակող կենսամիտք ողու քրիստոնէական «հրաժարիմքը» — ապրել եւ բողոքել. որ ապրեն: 'Իա «քաղաքական անասունների աշխարհն» է, Մարքսի ճիշտ բնորոշումով:

«Թող անեն՝ ինչ որ ուզում են».— ահա և ոչնչից չափնածող, մարդախոշոր բուրժուազիայի նեղ կամուրջ անհատականութեան սկզբունքը, որ չի ճանաչում ոչ մի բարձր հեղինակութիւն ու օրէնք, չի կանգնում և ոչ մի արդելքի առաջ, ալ ուժեղի, «վերապրողների» իրաւունքը բացարձակ օրէնք յայտա-

բարելով՝ թողնում է անել, ինչ որ կուզեն: Եւ որքան կատարի ու յաղթական՝ այնքան երջանիկ է զգում իրեն: «Ինձնից յետոյ թէկուզ ջրհեղեղ — ա՛ն նշանաբանն ամեն մի դրամատիրոջ և դրամատէր ազգի», ասում է Մարքս:

Վերջապէս այդ առաջին՝ ճղճիմ, յետադէմ և երկրորդ՝ վայրագ սկզբունքների հանդէպ՝ մարդկային բոլոր շահերի համերաշխութեան և փոխադարձ օգնութեան — «մէկը բոլորի եւ բոլորը մէկի համար» վսեմ սկզբունքը՝ Համաշխարհային թշնամութեան, անողորպատեբազմի հանդէպ — համաշխարհային եղբայրութեան ու խաղաղութեան դրօշակը, սնանկացած ազատականութիւնից փաստօրէն ուղեգրած ազատութեան, ելբայութեան և հաւասարութեան նշանաբաններով: Առաջին՝ ռազմական, ազդայնամուլ և տնտեսական աշխարհակալութեան — իմպերիալիզմի նշանաբանն է՝ իրար դեմ, երկրորդի՝ գործով խաղաղամէր միջազգայնութեան և սոցիալիզմի նշանաբանն է —

իրաւ հետ: Եւ կը յաղթէ վերջինը, որովհետեւ սրա կողմն են մարդկութեան ազատագրութեան ու եղբայրութեան նախանձախնդիր մեծամասնութիւնն ու «ժամանակի ոգին» — պատմութիւնն ու մշակոյթի ձգտումը (կուլտուրայի տենդենցը):

Ընկերային աշխատակցութիւնն ու վիճակակցութիւնը և ոչ միայն հարազատ երկրի, այլ և ողջ աշխարհի աշխատաւոր դասի հետ ունեցած շահակցութիւնն ու փոխադարձ յարգանքը համեմատելիութեան երկաթէ կապեր են հաստատում ծովէ ի ծով: Տարբեր երկիրների աշխատաւորութեան դատերի նոյնութիւնը, դասակարգային իրարապատկանելիութեան գիտակցութիւնը կապում են սոցիալիստներին հանրամարդկային վսեմ սկզբունքներով և ոգեւորում նոր, արդար հասարակակարգի ու աշխարհակարգի — ազատ մարդկութեան թեւաւորող իղէալներով: Եւ ներկայ հասարակութեան դասակարգերից աշխատաւորութեանն է յատուկ

այս բարձր իրական գաղափարականութիւնը, որովհետեւ նա է, որ իր ստեղծական վիճակում ամենահաստատուն հիմքերն ու մղումներն ունի մի նոր, իր ծաւալով, խորութեամբ ու լայնութեամբ գերօրինակ իղէալական շարժման համար: Նա է, որ իր մարդկային արժանաւորութեան պահպանման և անհատականութեան զարգացման հրամայականներով կոչւած է այդ նոր առաքելութեան — սոցիալիզմի համար:

V

Սոցիալիզմը եւ բարոյականութիւնը.

Սոցիալիզմի գաղափարներով, իբրեւ մի փորձնական իրական գաղափարականութեամբ տոգորւած է այսօր համաշխարհային աշխատաւորութեան խոշոր և ընտիր մասը: Սոցիալական իղէալով այսօր բաբախում են միլիոնաւոր սրտեր աշխարհի բոլոր ծայրերում: Դա ընդհանուր դատի արդարութեան ու վիճակեան գիտակցութիւնն է, որ բարոյապէս բարձրացնում է մարդկանց

նեղսիրտ ու շահամոլ եսականութեան շրջանակից: Դա բոլորի եղբայրութեան, մարդկութեան— Եսի և Դու-ի միութեան» նաւասն է, վիճակակից րնկեքմաքդու յարգանքը, սէրը—րնկեքակա-նութեան պաշտամունքը: Եւ սոցիալիզմը բարոյականութիւն է, մարդկութեան միութեան — ընկերականութեան բարոյականութիւնը, իսկ «Ես-ի և Դու-ի միութիւնը» — նրա աստուածութիւնը:

Սոցիալիզմը միացնում է մարդկանց անկախ ազգութիւնից, կրօնից եւ երկրից: Նա կրթում է իր զրօշակակիրներին համայնական ոգով և հանրամարդկա ին իրէշախերով: Սոցիալիզմն ամենախրական ու ամենադրական հումանիստական (մարդապաշտ) զգրոցն է, որից պիտի գուրս գայ սոցիալիստական ոգով դատարարակամ նոր, կենսախիսնգ, առողջ և ամբողջ մարդկութիւնը—ազատ, հաւասար և եղբայրացած մարդկութիւնը: — Ինտերնացիոնալ... Մայիսի 1... Գործադուլային օժանդակութիւն... Աշխատաւորական

լուծանիւր անծոնօթ, օտար երկիրների եղբայրների համար... Որպիսիք վսեմ գաղափարականութիւն, որքան լայն հորիզոններ, որքան վսեմ բարոյական հեռանդակներնը:

Եւ սա կոչում են դատակարգային եսականութիւն, երբ միլիոնաւոր սրտեր բարախում են իրար համար, երբ այնքան աշխատան ու անծանօթ եսեր օգնում են իրար: Միայն սոցիալիզմի մէջ է ճշտում բանաստեղծի խօսքը, թէ «Միայն ես-ի մոտանալով է աճում, զարգանում եսը»: Նոյնն է ասում և աւետարանական, բայց ոչ կենսամերժ ճշնակեցութեան իմաստով հասկացած խօսքը՝ թէ «ով իր անձը կորսնցնէ, կը գտնէ»: Կը գտնէ՝ ապրելով իր սեւակի, հաւաքակալ ամբողջութեան կեանքով, ընդգրկելով կեանքն իր բոլոր կողմերով, բազմապատկելով իր եսը: Այդ սոցիոլոմն ու ամբողջի մէջ ապրելն ու ժեղացնում է մեր կենսագոյացումը, բարձրացնում, ազնւացնում յմեզ բարոյապէս: Այս սոցիալիստական

մտքով իր եսը «մոռանալը» նշանակում է լայնացնել, ընդարձակել դրա սահմանները, դուրս գալ սնձնական եսի նեղ շրջանակից, միանալ ամբողջի հետ, ապրել ընդհանուրի կեանքով: Մոռացի՛ր քո եսը, երբեք էլ չի նշանակում՝ հրաժարելի՛ր զրանից, մեռցնել կամ կորցրնել այն: Ընդհակառակը, այս մտքով մոռանալը նշանակում է գտնել իր եսը իր հաւաքական խմբակցութեան մէջ: Նրա շահերի ու ձգտումների մէջ իր շահերի երաշխիքը, նրա առաջխաղացութեան մէջ իր դարգացումը, հառարակութեան երջանկութեան մէջ իր անհատական երջանկութիւնը տեսնել, որոնել ու գտնել:

Սոցիալիզմը թէ՛ պայքարը թէ՛ աշխատանքը և թէ՛ սեփականութիւնը հաւաքականօրէն կազմակերպելով, փորձնականօրէն գործադրում է եսի բոլորական շահերը մոռանալու և դրա փոխարէն հաւաքական ամբողջի մէջ լրիւ գտնելու բարոյական սկզբունքը: Ամեն մի բանուոր առաջիմ արդիւնա-

բերելով ու պայքարելով նաւախկանօրէն իր իրական շահերի հրամայական թելադրութեամբ՝ կիրառում է այդ սկզբունքը կեանքում: Նա իր իրականեական շահերն իր դասակարգային նւաճումների մէջ է տեսնում և դրանով իր մէջ նամայնականութեան հակումներ ու սովորութիւններ ամրացնում:

Սոցիալիստական շարժումը լոկ տեխնիքական-տնտեսական շարժում չէ, այլ և դաստիարակչական, բարոյական շարժում: Դա զարգացնում է աշխատաւորների մէջ հասարակական առաքինութիւններ, պարտականութեան զգացում, քնկերական ոգի: Եւ դրանով էլ օրէցօր բարոյապէս նախապատրաստում, դաստիարակում գալիք ընկերվարական հասարակութեան համար, նոր բարոյական մարդկութեան համար:

Ահա թէ ինչու սոցիալիզմը հանրամարդկային սկզբունքների և ամենաբարձր բարոյականութեան գործադրու-

քիւնը եւ իրականացումն է։ Սոցիալիստական շարժումը ոչ միայն դասակարգային պայքար է, այլ և պայքար դասակարգերի դեմ։ Եւ որ գլխաւորն է, պայքար բնդդեմ դասակարգային հասարակութեան։ Լինելով մի կազմակերպւած պայքար ընդդէմ դասակարգայնութեան՝ դա երբէք էլ շահագրգռուած չէ որ և է դասակարգի քաղաքական և տնտեսական գերիշխանութեամբ։

Կուելով դասակարգային իշխանութեան դէմ սոցիալիզմը կուռւմ է նաև ախրողների «դասակարգային» բարոյականութեան դէմ, որոնց տեսականն ու գործնաւանն իրար այնպէս են յարաբերում, որպէս հուրն ու ջուրը։ Դասակարգային շահերի հետ պայքարում են նաև համապատասխան բարոյական հասկացողութիւնները, եւ ինչպէս որ կյաղթանակէ այն դասակարգը, որի շահերն ու առաջխաղացութիւնը համապատասխանում են պատմութեան բնթացքին, ընդհանուր մշտ-

կոյթի զարգացմանը, այնպէս էլ կը յաղթանակէ, կը վերապրէ այն «բարոականութիւնը», որի սկզբնները միատեսում են «մարդկութեան շահերի» հետ, որն, ըստ Էնգելսի — «ամենաշատ յարատեւութիւն խոստացող տարրերն ունի և որը ներկայի մէջ ներկայացնում է ներկայի յեղաշրջումը» — ապագան, ուրեմն բանւորականը։ Իսկ մի այլ անդամ նա ուղղակի բանւորական բարոյականութիւնը «ապագայի բարոյականութիւն» է անւանում, — «դասակարգերից և դրանց յիշողութիւնից վեր կանգնած մի հեմարիս մարդկային բարոյականութիւն» (ընդգծ. Վ. Խ.), որ հնարաւոր կը լինի հասարակութեան այն տատիճանի վրայ, որը դասակարգային հակադրութիւնը ոչ միայն վերացրել է, այլ և մոռացել է կեանքի գործնականի համար։*)

*) Նոյն իսկ սոցիալիզմի էթիկական հիմնաւորման հակառակորդ՝ ուղղափառ Կառլեյկին ընդունում է, որ պրոլետարիատի դասակարգային շահը

Այդ դաստիարակչութիւնը հասարակութիւնը ընկերվարական հասարակութիւնն է: Անդաստիարակչութիւնը, մի և ամբողջական մարդկութիւնը կունենայ նաև մի բարոյականութիւն: Սոցիալիզմը իր մէջ կրում է մարդկութեան բարոյականութեան հիմունքները: Սոցիալիզմը իր համամարդկային սկզբունքներով, «առանց սեռի ու ծագման խտրութեան հաւասար իրաւունքներ և պարտականութիւններ պահանջելով» «ներկայացնում է ապագան» և նախապատրաստում այն հասարակութիւնը, ուր միայն ամբողջովին հնարաւոր պիտի լինի «ճշմարիտ մարդկային բարոյականութիւնը»: Դա կը լինի բարոյագէտ ինքնանպատակ, հասարակական տե-

համապատասխանում է ամբողջ հասարակութեան շահին: Երեւելով դասական իմաստով, իմաստութիւնը՝ ընդունում է «մարդկանց կամեաւետիքներ» և որանից ծագող նոր բարոյական իմաստ:

տակէտից ինքնարժէք, այսինքն տալիս և հաւասար մարդկանց հասարակութիւնը, հիմնւած բոլորի ձգտումներին ու շահերին ներդաշնակութեան, ներանց բարոյական մտածողութեան կամեցողութեան ու գործողութիւնների միութեան վրայ:

Ահա սոցիալիստ մարդկութիւնը. — սոցիալ-տնտեսապէս ազատագրւած ու բարոյագէտ վերածնւած «նոր մարդկութիւնը»:

<< Ազգային գրադարան

NL0152727

ԼՈՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ «ԱՇԽԱՏԱԻՈՐ»-Ի
ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ԳՐԲՈՅԿՆԵՐԸ

1. Ե Բրեելիօ. Բրեելիովսկայա. — Ինչ-
պէտք է անել Հիմնադ. ժող. 5 կ.
2. Ն. Ա. Բուբակին. — Հողի սեփական-
նութիւնը և համայնական սեփա-
կանութիւնը 10 կոպ.
3. Վ. ԽՈՐԷՆԻ — Ինչ է սոցիալիզմը.
գինն 15 կոպ.
4. Ժ. Ժորէս. — Սաղաղութեան գաղա-
փարը. գինն է 10 կոպ.
5. Վ. Խ—նի. — Մեր ծրագիրը — Հայ Յ.
Դաշնակցութեան ծրագրի պարզ բա-
ցատրուիւնը — գինն է 20 կ.
6. Կարեւիւկ. — Նոր լեռան քարոզը,
թարգ. Տ. Յ. 10 կ.
7. Վիլհելմ Լիբկնեխտ. — Սարգերը և
ճանճերը, գինն է 10 կ.
8. Լիբին. — Ինչ է Հիմնադիր ժողովը
Ռուս թարգ. օր. Լ. Յարութիւն-
նեան գինն է 10 կոպ.
9. Վ. ԽՈՐԷՆԻ. — Ե՛րբ և ինչպէս պէտք
է լինի սոցիալիստական յեղափո-
խութիւնը գինն է 50.
10. Պ. Իււկլեւիչ. — Աշխատաւորների
Միջազգային Միութիւնը (Ռուս-
րէնից փոխադրեց Ռուսոն. գ. 20 կ.
11. Վ. ԽՈՐԷՆԻ. — Սոցիալիզմ և բու-
րոյականութիւն, գինն է 20 կ.

ԳԻՆՆ Է 20 ԿՈՊ.